

Ingeborg Weber-Kellermann
Marburg/Lahn

OTROŠKE IN HIŠNE PRAVLJICE BRATOV GRIMM*1

Od »prastarega mita« do otroške knjige

Danes komaj verjamemo, da se je moral Jacob Grimm prav potruditi glede tiskanja prve knjige **Otroških in hišnih pravljic** (OHP). Leta 1812 je prosil prijatelja Achima von Arnima po njegovi vrnitvi v Berlin: »Če lahko tam pregovoriš kakšnega založnika za otroške pravljice, ki sva jih zbrala, stori to, konec koncev se odpoveva tudi honorarju... Vseeno je, ali bosta tisk in papir dobra ali slaba; če drugo, tedaj bo knjiga ugodnejša za prodajo in lažja, nama gre za to, da tako spodbudiva k podobnim zbirkam tradicij.«

Berliner Realschulbuchhandlung (Berlinska knjigarna za realne šole) v lasti Georga Andreeasa Reimerja je bila pripravljena natisniti prvo knjigo OHP v devet sto izvodih in jo prodajati za 1 tolar 18 grošev. Založnikov pogum je bil poplačan: Postala je najbolj razširjena knjiga v nemškem jeziku z neslutnim številom ponatisov (že za življenja bratov je izšlo sedemnajst natisov) in največjim številom prevodov v tuje jezike: prevedena je v sedemdeset jezikov — za Biblijo najbolj tiskana knjiga.

Kaj tako odlikuje to med vsemi najbolj znamenito zbirko pravljic? Tistemu, ki mu je zadeva nekoliko tuja, ker ni natančneje seznanjen z zgodovino raziskovanja pravljic, se morda dozdeva, da sta brata Grimm ustvarila OHP, si jih izmislila in spesnila. Vendar je to ravno tako napačno, kot je napačna druga romantična verzija, ki domneva v OHP obnovitev ljudskih pripovedi, kakor sta jih brata nabrala iz ust ljudstva. Resnica je na sredi — med obema verzijama — in so jo prav v zadnjem desetletju prignale naprej raziskave

*1 Prispevek je prevzet iz knjižnice-kataloga k razstavi z naslovom »**Rotkäppchen und der böse Wolf**«. *Vom Erzählstoff zum Vorlesebuch*. Uredila Angela Koch. Marburg/Lahn: Jonas Verlag, 1986, kjer ima naslov **Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. Vom »uralten Mythos« zum Kinderbuch**.

Po vsebini se navezuje na prispevka Walterja Scherfa o funkciji in pomenu pravljice, ki smo ju v prevodu objavili v reviji *Otrok in knjiga* 13-14/1981 in 22/1985, in članek **Sledovi zorenja**, ki je izšel v mariborskem dnevniku *Večer* v soboto, 7. junija 1986, str. 23.

Serijsko prispevkov o pravljicah bova v eni od prihodnjih števil nadaljevala s prevodom prispevka Lutza Röricha o modelih za interpretiranje pravljic.

Maxa Lüthija in Hermanna Bausingerja, predvsem pa Heinza Röllekeja v taki meri, kot se to ni zgodilo prej celo stoletje po izidu zbirke.

Achim von Arnim in Clemens Brentano sta — kot predstavnik romantične heidelberške pesniške šole — pridobila Grimma kot pomočnika in sodelavca za svojo veliko zbirko ljudskih pesmi **Des Knaben Wunderhorn** (Dečkov čudežni rog) in zbudila tako njuno zbirateljsko strast na področju pravljic. Njuno mnenje je bilo, da bosta tu odkrila ostanke prastare vere: »V ljudskih pravljicah je prisoten zgolj pranemški mit, ki so ga imeli za izgubljenega, in trdno sva prepričana, če bomo še zdaj iskali v vseh blagoslovljenih delih naše domovine, da se bodo tako zanemarjeni zakladi spremenili v presenetljive in pomagali utemeljiti znanost o izviru naše poezije.«¹ Pogosto navajani stavek, da je mitično podobno drobnim kosom zdrobljenega dragulja, ki hočejo biti samo odkriti na tleh, poraslih s travo,² označuje začetek tistih mitoloških miselnih in raziskovalnih poti, ki so bile tipične za romantiko, prevevale pa so tudi celotno prihajajoče stoletje.

V tem se izraža ideja o nekdanj obstoječi, neokrnjeni *prapodobi*, katere odkritju se lahko korakoma približamo, ko tipamo vedno bolj nazaj. Z romantičnim pojmom *naravne poezije* je mišljena večja bližina izviru, s tem pa ni nagovorjena samo njena starost, temveč tudi njena domnevno zdrava struktura, v kateri predstavlja družina politično družbeno obliko³ in njena patriarhalnost model urejene družbe s kraljem, deželnim očetom, na vrhu.

O tem bo govor še pozneje. Brata sta torej začela zbirati pripovedi najrazličnejših vrst: pravljice, sage, legende, burke — sprva ne samo s ciljem: velika otroška knjiga, temveč sta hotela v duhu časa s tem odpreti tudi vrata za spoznanje *staronemškega* bistva.

»Pravljice zaslužijo boljše pozornost, kot smo jim jo posvečali doslej, ne samo zaradi njihove poetičnosti, ki je ljubka na prav poseben način in ki daje vsakemu, kdor jih je poslušal v mladosti, na pot zlati nauk in veder spomin za vse življenje, temveč tudi, ker spadajo k naši nacionalni poeziji, saj lahko dokažemo, da so živele že več stoletij med ljudstvom.«⁴ Prva knjiga *Otroških in hišnih pravljic* je izšla s petinosemdesetimi pravljicami leta 1812, druga knjiga s sedemdesetimi pravljicami 1815.

Zdaj pa k virom bratov Grimm. Prevetritev te skrivnosti, ki je prav na koncu potekala na skoraj kriminalističen način, je prinesla povsem nova spoznanja. Zaupniki bratov Grimm so bili v zelo majhnem delu preprosti podeželski ljudje; v njihovih kmečkih izbah naj bi bila oba učenjaka doma in iz njihovih ust naj bi izvedela za pravljice in jih zapisala. To predstavo so v čitankah in antologijah zmeraj ponavljali v duhu legende. Toda tudi učenjak, kakršen je bil Johannes Bolte (1858—1937), je še bil tega mnenja, ko je v svojih obsežnih opombah⁵ Grimmove pravljice karakteriziral kot *pristno hessenske*.⁵

¹ Grimm, Wilhelm: **Kleinere Schriften** (Drobni spisi), 1. knjiga, Berlin 1881, str. 330.

² *KHM (OHP)*, II. knjiga, 1856, Opombe.

³ Bausinger, Hermann: *Natur und Geschichte bei Wilhelm Grimm* (Narava in zgodovina pri Wilhelmu Grimmu). V: *Zeitschrift für die Volkskunde*, 60 (1964), str. 59.

⁴ Grimm, Wilhelm, n. n. m., str. 190.

⁵ Bolte-Polivka, IV. knjiga, str. 437.

⁵ Johannes Bolte/Georg Polivka, **Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm**. 5 knjig. Leipzig 1913—32. Ponatis Hildesheim 1963.

Miselna želja bratov, ki je prerasla v prepričanje, da sta pravljice, kakor sta jih prejela iz *ljudskih ust*, zvesto uvrstila v svojo zbirko — je bilo to. Že Arnim je dvomil o tej zvesti obnovitvi in je pisal bratoma: »Nikoli Vama ne bom verjel, pa čeprav Vidva verjameta, da sta otroške pravljice tako zapisala, kot sta jih prejela; oblikujoč, naprej ustvarjajoč vzgib zmaga v človeku proti vsem načelom in ga nikakor ni mogoče utišati.« Jacob Grimm je odgovoril, da je skrbel predvsem za to, da bi ne bilo dodano nič tujega.

»Ničesar ne moreš popolnoma ustrezno pripovedovati, kot ne moreš razbiti jajca, ne da bi se nekaj beljaka zlepilo na lupine... Prava zvestoba bi bila po tej primeri, da ne zlijem rumenjaka.«⁶ Wilhelm Grimm pa nasprotno odkrito priznava, da si glede besed, razporeditve in prisodob ni delal »nikakršnih težav« in je tako govoril, kakor ga je trenutno veselilo.

Leta 1810 je Clemens Brentano pisal bratoma Grimm: »Zdaj sem začel pisati otroške pravljice, in izkazala bi mi veliko ljubezen, če bi mi sporočila, kaj od tega imata v posesti... Pošljita mi, kar imata.« In jeseni 1810 sta Grimma dejansko poslala nad petdeset zapisov pravljic Brentanu — »za poljubno uporabo. Nekoč ob priliki nama gotovo vrnete papirje.«

Leta 1810 sta torej Grimm, še negotova o usodi svoje zbirke, poslala triinpetdeset zapisov pravljic izdajatelju **Čudežnega roga**, Brentanu, v Berlin, kot nekaj preizkus za kakšno večjo izdajo pravljic. Prepise, ki sta jih — kot je dokazano — naredila ali dala narediti, sta pozneje sama uničila, to je — kot je zapisal Rölleke — »rokopisno jedro svojih lastnih publikacij pravljic iz leta 1812.«⁷ Kaj bi lahko bil razlog za to? Ali morda nista bila povsem gotova glede karakterja teh pravljic kot »ljudske in naravne poezije«? Ali pa se morda njuna idealna predstava o pripovedovalcih pravljic: »kmečki, hessenski in stari« ni prilegala njunim dejanskim zaupnikom?⁸

Dolgo je veljal za izgubljenega tudi konvolut, ki sta ga poslala Brentanu, dokler ga niso odkrili v knjižnici trapistovskega samostana Ölenberg v Alzaciji, kamor je prispel iz Brentanove zapuščine, ko je ta umrl leta 1842. Od tam je prispel rokopis na avkcijo v New York leta 1953, kjer ga je odkupil Martin Bodmer, v njegovi knjižnici v Ženevi je še danes. Leta 1927 je izšla pomanjkljiva izdaja tako imenovanega ölenberškega rokopisa, ki jo je pripravil Johannes Lefftz,⁹ leta 1975 jo je presegel in očistil Heinz Rölleke z akribično novo izdajo.¹⁰

Novejše raziskovanje Grimmov lahko odslej zanesljivo identificira zaupnike Grimmov: to so mati in hčere Wild iz Sonnenapothek (lekarne Sonce) v Kasslu — Dortchen Wild je pozneje postala Wilhelmova žena — torej nikakor ne vaše osebe; to so sestre Jeanette in Amalie in sestrična Marie Hassenpflug, prijateljice in pozneje svakinje bratov, toda nikakor ne kmečki ljudje. To je Annette von Droste-Hülshoff in družina Mannel, ki sta po izvoru aristokratski in meščanski. To je znamenita Viehmännin iz kraja Niederzwehren, njen portret,

⁶ Navedeno po Bausinger, Hermann: **Formen der »Volks poesie«** (Oblike »ljudske poezije«). Berlin 1968, str. 161.

⁷ Vsi podatki po Rölleke, Heinz: *Zur Vorgeschichte der KHM* (K predzgodovini OHP). V: *Euphorion* 72 (1978), str. 102 nn.

⁸ Rölleke, Heinz: **Die älteste Märchensammlung der Brüder Grimm**. (Najstarejša zbirka pravljic bratov Grimm). Köln-Ženeva 1975, str. 395.

⁹ Lefftz, Johannes: **Märchen der Brüder Grimm**. *Urfassung nach der Originalhandschrift der Abtei Ölenberg im Elsaß* (Pravljice bratov Grimm. Prvotna inačica po originalnem rokopisu samostana Ölenberg v Alzaciji). Heidelberg 1927.

¹⁰ Rölleke, Heinz, n. n. m.

ki ga je naredil brat-slikar Ludwig Emil Grimm in nato znova Otto Ubbelohde, je postal znamenit: tudi ona ni kmetica, temveč hči gostilničarja in žena krojaškega mojstra. Morda je bil še najbolj zakoreninjen v podeželske razmere dragonarski stražmojster Krause iz kraja Hoof pri Kasslu, sin vaškega učitelja, ki sta ga brata kot revnega vdovca oskrbovala z odloženimi oblačili in ki jima je marsikaj prispeval za poznejše razširitve njunih knjig.¹¹ Njegova ganljiva pisma so ohranjena.

Toliko o socialnem izvoru tistih, ki so največ prispevali za OHP, in ti podatki vzbujajo upravičen dvom glede predstave o ustvarjanju iz čistega vira vaškega ljudskega izročila. Ali zato Grimma nista hotela dopustiti nobene vpogleda v njun rokopis? Kako vprašljiv je *pranemški* ali celo *pristno hessenski* karakter pravljic — to gotovo ni bilo jasno niti samima bratoma. Gledano lokalno izvira dejansko večji del OHP iz dežele Hessen: ölenberški rokopis vsebuje tretjino prispevkov, ki so uvrščeni v obe prvi knjigi pravljic iz let 1812 in 1815, in od teh izvirajo vse — z izjemo literarnih — iz Hessna. Od šestinosemdeset naslovov prve knjige jih je štiriinšedemdeset po izvoru iz Hessna, od sedemdesetih naslovov druge knjige štiriintrideset.¹² To ima samo v najbolj plehkem smislu veljavo kot uvrstitev *po rodu*. Sester Jeanette in Amalie Hassenpflug, ki sta za prvo knjigo prispevali zajetno število, zaokroženo dva ducata pravljic, ne moremo označiti kot *hessenski*, čeprav sta bili rojeni v kraju Hanau oziroma v Kasslu. Njuna mati je bila po rodu iz hugenotske družine; pravljice sta sestri slišali od nje in od francoske stare matere; vsiljuje se opozorilo na francoske vire. Še enega člana napol hugenotske družine Hassenpflug: Marie iz kraja Altenhaßlau (1788—1856), je raziskovanje medtem odkrilo kot osebo, ki je marljivo prispevala pravljice in ki so jo doslej napačno opisovali kot *alte Marie* (staro Marijo) iz apoteke pri Wildovih v Kasslu.¹³ *3

V polni svetlobi zagledamo prispevek hessenskih hugenotov za Grimmove pravljice v primeru *der Märchenfrau aus Niederrzwehren* (pravljичne žene iz kraja Niederrzwehren), ki jo smemo imeti za osebo, ki je največ prispevala za drugo knjigo Grimmovih pravljic. Viehmännin je bila rojena Pierson in je bila po rodu iz hugenotske družine.¹⁴ Z Grimmoma jo je seznanila hči župnika Charlesa Françoisa Ramusa, pridigarja francoske občine v Kasslu.

Hugenoti so kot prepričani protestanti prišli okrog leta 1700 v deželo Hessen. Po odpravi nantskega edikta 28. oktobra 1685 so se tisoči kalvinističnih *Eidgenossen* (zaprisežencev; od 1315 oznaka za Švicarje), hugenotov, odpravili na pot iz Francije v emigracijo, in tolerantne potne listine (Freiheitsbriefe) mno-

¹¹ Schindehutee, Albert: **Krauses Grimmsche Märchen**. Kassel 1984.

¹² Schoof, Wilhelm: **Zur Entstehungsgeschichte der Grimmschen Märchen** (K zgodovini nastanka Grimmovih pravljic). Hamburg 1959, 1. in 2. pogl.

¹³ Rölleke, Heinz, n. n. m., str. 392 in 395.

¹⁴ Textor, Georg: **Zum 200. Geburtstage der Zwehrener Märchenfrau Dorothea Viehmann, geb. Pierson, 8. November 1755 — 8. November 1955** (Ob 200-letnici rojstva zwehrenske pravljичne žene Dorothee Viehmann, roj. Pierson). Kassel — Niederrzwehren 1955. Friderici, Robert: *Wer entdeckte die Märchenfrau?* (Kdo je odkril pravljичno ženo?) V: *Hessisches Bulletin für die Volkskunde* 60 (1969), str. 166 n.

*3 V pojasnilu številka 4 k prevodu prispevka Walterja Scherfa v *Otrok in knjiga* 22/1985 sva zapisala, da z dosegljivo literaturo ne moreva pojasniti razlik pri podatkih o zaupnikih. Na tem mestu je nejasnost pojasnjena.

gih nemških knezov, povezane z raznovrstnimi privilegiji, so jih približno šest tisoč privabile k priselitvi v deželo Hessen. Prinesli so obrtniško marljivost in zanesljivost, pa tudi marsikatero umetniško in znanstveno nadarjenost.

Hugenotka je torej tudi Dorothea Viehmann. »Ko so za časa Ludvika XIV. privrženci Kalvinovega nauka bežali iz visokih dolin francoskih Alp pod vodstvom svojega pridigarja Davida Clementa preko Ženeve in Schaffhausna proti Nemčiji, se jim je v Frankfurtu pridružil mlad trgovec iz Metz, Isaak Pierson. Rojen je bil okrog 1600, star približno petindvajset let in s prvo *brigado* hugenotov je prispel 22. februarja 1686 v Hofgeismar. Tam je postal občinski zastopnik v cerkvenem vodstvu (Kirchenälteste: evangeličanska cerkvena organiziranost) in knjigovodja francoske občine.«¹⁵ Po trinajstih letih so ubežniki ustanovili naselje Schöneberg, kjer je prve protokole znova vodil Isaak Pierson in ki je sprejela številne rojake iz drugega vala hugenotskih priseljencev v letih 1698/99. Od štiriindvajsetih družin je prebivalstvo v naslednjih sto letih zelo malo naraslo z nemškimi priporokami na osemindvajset družin, kar je okrog 1780 pomenilo sto štiriindvajset prebivalcev. Tudi preglednica prednikov Grimmov pravljične žene pozna francosko in nemško vejo, kajti njen oče Johann Friedrich Isaak Pierson, gostilničar pri Knallhütte pri Kasslu, se je poročil z Martho Gertrudo Spangenberg iz kraja Kirchbauna, ki naj bi bila (po Röllekeju) celo v sorodu z družino Goethe. Toda jezik v hiši je ostala francoščina, kajti v Schönebergu so do leta 1822 v šoli poučevali v francoskem jeziku in šele 28. maja 1820 so prvič imeli pridigo v nemškem jeziku. Tako je mala Dorothea odraščala v atmosferi francoskega duha. Njena vnukinja je pripovedovala, da je stara mama v njenem otroštvu še popolnoma obvladovala francosko. Med sedemletno vojno je nekega visokega francoskega oficirja, ki je vstopil pri očetu, nagovorila v njegovem jeziku: »Fermes la porte, s'il vous plaît, il fait froid.« Ob tem je visoki gospod, ki ga je zelo razveselilo, da je zaslíšal domač jezik, postal tako milosten, da je otroku ponudil svojo odprto denarnico, iz katere se je lesketalo mali v oči samo zlato. Vanjo pa je segla samo s konicami prstov in izvlekla en sam kos.

Domneva Grimmovega raziskovalca Wilhelma Schoofa, da naj bi Viehmannin črpala iz zbirke pravljič Charlesa Perraulta, dobi s temi prikazi živo podporo, čeprav samo v smislu, da so hugenoti, ki so se priselili v deželo Hessen, ravno tako dobro poznali francoski pravljični zaklad, ki ga je Perrault zabeležil ob koncu 17. stoletja, kot zbiralec sam. Sama sem lahko še opazovala, da so se francoski kulturni elementi ohranili skozi skoraj tri stoletja prav na področju ustnega izročila, in leta 1970 v hessenskem kraju Louisendorf pri Frankenbergu v francoskem jeziku zapisala pravljičice kot **Volk in sedem kozličev**.¹⁶ Če so tam po skoraj desetih generacijah še znali pravljičice v francoskem jeziku, potem smemo Grimmovi pravljični ženi iz kraja Niedertzwehren po treh do

¹⁵ Zögner, Lothar: *Hugenottendörfer in Nordhessen. Planung, Aufbau und Entwicklung von siebzehn französischen Emigrantenkolonien* (Hugenotske vasi na severu dežele Hessen. Načrtovanje, postavitev-gradnja in razvoj sedemnajstih francoskih emigrantskih kolonij). Marburg/Lahn 1966, str. 18 nn.; **300 Jahre Hugenotten in Hessen-Kassel 1985**.

¹⁶ Weber-Kellermann, Ingeborg: *Interethnische Gedanken beim lesen der Grimmschen Märchen* (Interetnične misli pri branju Grimmovih pravljič). V: **Festschrift für Gyula Ortutay. Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae** 1970, str. 430 nn.

Ista: *Hessen als Märchenland der Brüder Grimm* (Hessen kot pravljična dežela bratov Grimm). V: **Hessen. Märchenland der Brüder Grimm**. Kassel 1984, str. 97 nn.

štirih generacijah zanesljivo prisoditi cel repertoar francoskih pripovedi, ki ga je pomešala s pozneje pridobljenim nemškim pravljničnim zakladom, z gostilniškimi zgodbami iz kraja Knallhütte.

Obče opozorilo na povezave s Perraultom ni novo. Rolf Hagen je v svoji göttingenski disertaciji¹⁷ izrpnno prikazal Perraultov vpliv na Otroške in hišne pravljice, saj je bila Perraultova zbirka po svoji zasnovi in s številnimi natisi zelo blizu Grimmovi. Charles Perrault (1628—1703) je objavil 1696/97 svoje **Contes de Fées** kot obnove otroških in čudežnih zgodb, kakor jih je slišal v svoji mladosti. Z literarnim fiksiranjem teh pripovedi je Perrault postal nekako francoski predhodnik bratov Grimm, in številni novi natisi njegovih pravljič so obnovili popularnost pripovedi kot **Le petit Chaperon rouge** (Rdeča kapica), **La Belle au bois dormant** (Trnjulčica), **La Barbe blue** (Sinjebradi vitez), **Cendrillon** (Pepelka) in številnih drugih tudi v Franciji. Rolf Hagen je s tem v zvezi opozoril tudi na pomen zaupnikov in na primer poudaril udeležbo sester Hassenpflug pri skoraj vseh izposojah pri Perraultu.

Po takih spoznanjih, združenih z Röllekejevimi raziskavami, se krepko zamaja označitev Otroških in hišnih pravljič kot *pranemškega mita*. Vendar ni moj namen, da bi *pranemški mit nadomestila* s kakšnim *prafrancoskim*. Po vsem povedanem se vprašanje zastavlja povsem drugače: Kaj vse je nemška karakteristika otroških in hišnih pravljič, če je dokazljivo, da njihov izvor ni tako izključno nemški, kot so to prej domnevali?

Tudi ni, kot smo slišali, tako izključno vaško in kmečko določen. Pripovedovalke pravljič na deželi so živele v okviru hišne družine, ki je skupaj gospodarila, in njihove pripovedi so bile zmeraj nekako funkcionalno vključene. Gerd Eilers, rojen 1788, ki se je iz vaških razmer povzpел do višjega šolskega uradnika, opisuje v svojih spominih takšno tipično pripovedno situacijo na kmetiji:

»Ob ognjišču naše hiše se je ob zimskih večerih rad zbiral krog ljudi, kajti moja mati se je trudila, da bi bilo ljudem kar se da udobno, ker moj oče ni nikoli obiskoval gostišča in je sama rada prisluhnila in tudi spregovorila. Prvi krog okrog ognjišča so oblikovali moški, na obeh straneh so sedele ženske in dekleta s svojimi preslicami. Pred vsakim moškim je stala v bližini ognja cinasta ročka (Kroos), napolnjena s pivom. Pogovor so začeli z novostmi iz svoje in iz sosednjih vasi. Nato je učitelj pripovedoval, kar je slišal od župnika ali prebral v kakšni knjigi. Najbogatejšo snov za ganljive in srhljive pripovedi... je dala francoska revolucija. Pri teh pripovedih so ženske in dekleta pozabile vleči niti in vrteti kolesa; kajti učitelj je pretiraval, da bi kolikor mogoče stopnjeval afekte sočutja in groze. Radi so poslušali tudi zgodbe o Friedrichu Velikem.«¹⁸

¹⁷ Hagen, Rolf: *Der Einfluß der Perraultschen Contes auf das volkstümliche deutsche Erzählgut und besonders auf die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm* (Vpliv Perraultovih Contes na ljudsko nemško pripovedno stvarino in zlasti na Otroške in hišne pravljice bratov Grimm). Disertacija, Göttingen 1954.

Isti: *Perraults Märchen und die Brüder Grimm*. V: *Zeitschrift für deutsche Philologie* 74/1955, str. 392 nn.

Rumpf, Marianne: *Rotkäppchen. Eine vergleichende Märchenuntersuchung* (Rdeča kapica. Primerjalna raziskava pravljič). Disertacija, Göttingen 1951.

Schoof, Wilhelm: n. n. m., str. 64: »Gospa Viehmännin, ki je imela svoj vir pri Perraultu, iz katerega so črpale tudi Hassenpflugove...«

¹⁸ Eilers, Gerd: *Meine Wanderungen durch das Leben* (Moja popotovanja skozi življenje). Leipzig 1856, str. 26 n.

Če ni bil učitelj, ki je iz svojega izobrazbenega vrelca posredoval novice drugim, tedaj so bili tu pripovedovalci iz družine, ki v repertoarju niso imeli toliko zgodovinsko-politične snovi, zato pa pravljice, krajevne sage in tudi zgodbe o čarovnicah. Pri tem so igrale odločilno vlogo ženske in dokazovale s svojim spominom in različnimi talenti svoje le slabo izkoriščene nadarjenosti. Pogosto ženske niso bile samo posredovalke tradicije, temveč tudi posebno nadarjene ustvarjalne pripovedovalke, kot na primer Viehmännin, posebej priljubljena zaupnica bratov Grimm.

Na preji ob dolgih zimskih večerih in pri mnogih drugih skupinskih delih sta pripovedovanje in petje prišla do svoje veljave kot olajšanje dela in zabava. Tu so se lahko ženske prepustile svoji fantaziji, umirile svoje strahove in strahove drugih in na nerazrešena vprašanja odgovorile z izoblikovanimi sredstvi ustnega izročila in v plodnem razmerju napetosti med pripovedovalcem in poslušalstvom.

Pripovedovalke in pevke so si včasih pridobile visok ugled samo s svojimi umetniškimi sposobnostmi, saj so socialno pogosto pripadale k spodnjim slojem vasi. To je še zlasti veljalo za tako imenovane *žene šeg* (Brauchweiber), ki so se spoznale na vse šege in običaje vasi, imele v glavi primerne verze in rekla za krste, poroke, pogrebe in nagnobne kamne ali pa so jih lahko sveže *spravile skup*, imele so znanje iz ljudske medicine in so lahko opravljale tudi magično zdravilno blagoslavljanje in zaklinjanje.¹⁹ S svojimi pripovednimi tehnikami so prenašale do neke mere miselne vzorce svoje družbe.

Takih direktnih virov v zvezi s kmečkim delovnim življenjem in vsakdanjikom Grimma skoraj nista uporabljala. Tudi Viehmännin jima je dajala podatke v osebnih srečanjih, pripovedovala je Grimmoma svoje pravljice za zapisovanje in ji nista prisluškovala v pripovedni situaciji, ki je bila zanjo naravna.

Grimma sta zbirala torej pravljicične snovi, spravljala skupaj variante iz najrazličnejših krajev in iz najbolj pestrih krogov oseb, sprva s ciljem, da bi rekonstruirala prapodobo *naravne poezije*, in šele pozneje z namenom, da bi vsaj v mali izdaji ustvarila otroško knjigo.

Marsikaj je bilo zapisano o umetniškem dosežku zlasti Wilhelma Grimma pri prepesnjevanju pravljicičnih prispevkov. Vzorno ga je glede na formo in stil analiziral Max Lüthi. Prišel je do sklepa, da je stil zavezan romantiki in bidermajerju; toda ob potezah, ki so povezane s časom in osebnostjo, ustreza v veliki meri tudi nadčasnim potrebam. Lasten stil, ki sta si ga brata ustvarila, je oprt na njuno poznavanje ustnega pripovedovanja, obenem pa na njun lasten čut in okus, »tako da je pod njuno roko nastal tipbralne pravljice, privzdignjene knjižne pravljice.«²⁰ Način novega formuliranja je postal jasno viden s temeljitimi deli Heinza Röllekeja. S pomočjo sinoptične primerjave prvotne inačice (1810) in prvega natisa (1812) gleda bralec neposredno v delavnico Wilhelma Grimma in lahko spremlja, kako iz suhih vsebinskih beležk (na primer na str. 102 nn: **Dümmling**⁴ nastane sklenjeno zgrajena in formalizirana pravljica z

¹⁹ Weber-Kellermann, Ingeborg: **Frauenleben im 19. Jahrhundert** (Življenje žena v 19. stoletju). München 1983, str. 84.

²⁰ Lüthi, Max: **Märchen**, Stuttgart 1976, str. 58 n.

⁴ **Dümmling** — pravljica o treh bratih, najmlajši, ki velja za neumnega, je pozoren do živali in reši zastavljene naloge: tako odreši grad in si pridobi za ženo ukleto princeso. V »*Ötenberškem rokopisu*« sta dva zapisa: s št. 16. **Beli golob** in

začetkom in koncem, s trikratno ponovitvijo in preizkušnji poguma in potrpežljivosti.²¹

Postopek prepesnjenja, ki mu je predvsem Wilhelm Grimm podvrgel zbrane variante pravljic, jim je podelil stil romantične poezije. Zlahka najdemo predhodnike in vzore za ustrezen stil.

Z današnjega stališča klasična proza Heinricha von Kleista (1777—1811) in Johanna Petra Hebla (1760—1826) se je takrat posredovala prek *javnih medijev* in je bila torej na razpolago vsakemu pisatelju. Hebel, direktor gimnazije v Karlsruheu, je urejeval 1808—1815 deželni koledar **Der rheinländische Hausfreund**²² in številne njegove koledarske zgodbe in anekdote so izšle znova zbrane 1811 z naslovom: **Schatzkästlein des Rheinischen Hausfreundes**, popularna čitanka v protestantsko-razsvetljenskem smislu — napisana »mladini v veselje in ostarelim v zabavo, ... neprekosljiva po globokem in topllem občutju, živahnosti prikazovanja, ... in kot vsako pristno naravno in ljudsko poezijo je ni nikoli mogoče povsem izčrpati.« Tako opisuje starejša literarna zgodovina karakter te zbirke.²³ Naravna poezija je bila, kar je hotel Wilhelm s pravljicami vsebinsko in stilistično izraziti, očitno bi lahko bil spodbuda pri tem Heblu **Schatzkästlein**. Če bralec polista po starih koledarjih, naleti skoraj na vsaki strani na zgodbe, ki spominjajo na Grimmove pravljice, čeprav so formulirane z jasnejšo poanto za dnevno uporabo:

»Trije veseli tovariši so sedeli skupaj pri Kehlu v Lammu, in ko so kisle jed použili in skupaj popili steklenico polno klingenbergerja, so govorili o tem in onem in slednjič o željah. Na koncu so se zedinili, da naj vsak pove jedrnat željo, kdor pa bo zmozel največjo željo, ta naj bo oproščen plačila zapitka.

Pa je spregovoril prvi: Tedaj si želim, da bi imel vse utrdbene jarke celotnega Strassburga in Kehla polne drobnih šivank in ob vsaki igli krojača in vsak krojač bi mi moral leto dni šivati samo malterske²⁵ vreče in če bi nato imel vsako maltersko vrečo polno dvojnih dublonov, tedaj bi bil s tem zadovoljen.

Drugi je dejal: Tedaj bi hotel, da bi bila strassburška stolnica vse do vrha stolpa polna menic iz najboljšega poštnega papirja, kolikor bi jih šlo noter, in na vsaki menici bi mi bilo zapisano toliko denarja, kolikor ga ima prostor v tvojih malterskih vrečah, pa bi imel.

Tretji je dejal: Tedaj bi hotel, da bi oba imela, kar si želita, in da bi nato oba v isti noči odvedel rabelj, jaz pa bi bil vajin dedič.

Tretjemu ni bilo treba plačati zapitka, plačala sta ga prva dva.«²⁴

²¹ Rölleke, Heinz, n. n. m., str. 96 n.

²² Hebel, Johann Peter: **Der Rheinländische Hausfreund. Faksimiledruck der Jahrgänge 1808—1815 und 1819** (Porenski hišni prijatelj. Faksimilirani ponatis letnikov 1808—1815 in 1819). Wiesbaden 1981.

²³ König, Robert: **Deutsche Literaturgeschichte** (Zgodovina nemške literature). Bielefeld in Leipzig 1899, II. knjiga, str. 277.

²⁴ Hebel, Johann Peter, n. n. m., str. 63.

s št. 18. **Tepček**; oba sta izšla pod skupnim naslovom **O tepčku** v prvi knjigi prve izdaje **Otroških in hišnih pravljic** (leta 1812) pod številko 64/I, II — Wilhelm Grimm je oba zapisa nekoliko predelal (prvega je naredil sam, drugega pa Jacob) in spremenil pri drugem naslov v **Čebelja kraljica**; v 7. natisu velike izdaje iz leta 1857 je objavljena pod številko 62 samo **Čebelja kraljica**, ki je le nekoliko stilistično dodelana.

²⁵ **Malter** — stara nemška votla mera z različnim obsegom (od 1,5 do približno 7 hektolitrov).

Ob Heblu kot mojstru anekdotične kratke oblike imamo Heinricha von Kleista z njegovimi anekdotami, ki jih je napisal v letih 1810—1811 za **Berliner Abendblätter**. Tudi ta aktualni vir je bil bratoma na razpolago, še zlasti v smislu dramske proze:

»Mecklenburški podeželan, z imenom Jonas, je bil znan po vsej deželi zaradi svoje telesne krepkosti. Thüringčan, ki se je znašel v okolici in mu je prišla na uho ta slava, je sklenil, da se z njim preizkusi. Ko je Thüringčan prišel pred hišo, je s konja videl preko zidu na dvorišču moža, ki je cepil drva, in ga vprašal, če stanuje tu krepki Jonas, ni pa dobil nobenega odgovora. Stopil je s konja, odprl vrata, privedel konja noter in ga privezal ob zid. Zdaj je Thüringčan razložil svojo namero, da se želi pomeriti s krepkim Jonasom. Jonas je zagrabil Thüringčana, ga takoj vrgel nazaj čez zid in nadaljeval s svojim delom.

Čez pol ure je poklical Thüringčan, s te strani zidu: Jonas! — Hja, kaj pa je? je odgovoril ta.

Dragi Jonas, je dejal Thüringčan: bodi tako dober in mi zabriši še mojega konja semkaj!«²⁵

Ni mogoče spregledati stilističnih paralel s pravljico o krepkem Janezu in podobnimi snovmi.

Če moramo Hebela in Kleista razumeti kot sodobna stilistična vzornika, katerih publikacije so neposredno iz časa izpisovanja OHP, tedaj je vpliv slikarja Philippa Otta Rungeja (1777—1810) na izdajo pravljic nekaj let starejši. **Vom Fischer und siner Fru** in **Vom Machandelboom**²⁶ (O ribiču in njegovi ženi in O brinovem grmu) sta bili 1806 zapisani v Hamburgu v dolnji nemščini²⁶ in sta ju Grimma skoraj dobesedno prevzela, s tem da je Rungejev pripovedni stil z rimanji in ponovitvami vtisnil pečat tudi procesu predelave

²⁵ Kleist, Heinrich von: **Sämtliche Erzählungen und Anekdoten** (Zbrane pripovedi in anekdote). dtv-Klassik 2033, München 1978, str. 271.

²⁶ Prim. Rölleke, Heinz, n. n. m., str. 143 nn. in str. 394 n.

²⁶ V zvezi s spreminjanji je zanimivo, kako sta brata Grimm zapisovala naslova teh dveh prevzetih pravljic. Naslednje tri primere sva našla: 1. V knjigi z opombami k pravljicam, ki sta jo izdala leta 1856; 2. V kazalu k tekstno-kritičnemu ponatisu 2. izdaje iz leta 1819, ki ga je pri založbi Eugen Diederichs v Kölnu objavil leta 1982 Heinz Rölleke; 3. V kazalu »*Ausgabe letzter Hand*«, ki jo je za založbo Philipp Reclam jun. iz Stuttgarta pripravil leta 1980 Heinz Rölleke (Universal-Bibliothek 3191—3193): *De Fischer un sime Fru, Von dem Fischer un sime Fru, Von dem Fischer un syner Fru; Der Machandelboom, Van den Machandel-Boom, Von dem Machandelboom*.

Objava prve pravljice ima zanimivo zgodovino. Slikar Philipp Otto Runge jo je leta 1806 poslal kot zahvalo založniku knjige **Dečkov čudežni rog**, ko je dobil izvod te knjige v dar. Achim von Arnim jo je leta 1809 izročil bratoma Grimm. Nekoliko drugačno pa je od slikarja prejel Johann Gustav Büsching, ki jo je objavil leta 1812 še pred izidom zbirke bratov Grimm. Ko je Wilhelm Grimm leta 1843 pripravil 5. natis velike izdaje, se je zaradi razlik med tema objavama, še posebej pa zaradi slabih založnikovih posegov v besedilo odločil za objavo po izdaji Rungejevih del, ki jo je pripravil Daniel Runge in je izšla leta 1840 v Hamburgu. Ta urednik pa je besedilo bolj ali manj posrečeno prestavil v hamburški dialekt — v tej predelani obliki je postala pravljica splošno znana. Prvotni zapis je v pomorskem dialektu.

drugih pravljic. Njegova prispevka sta sicer edini pravljici v dialektu v zbirki, tako da pretežno meščanski izvor *hessenskih* zaupnikov potrjuje tudi dejstvo, da ni zabeležen niti en naslov v hessenskem dolnjem govoru.

Kakorkoli že: za brata je bila pomembna *zvestoba* izročilu v luči njunega romantičnega razumevanja znanosti. Pri tem sta brez pomislekov stopila v eno, kot je to razložil Lüthi,²⁷ različne variante v novo inačico z namenom, da bi ruševine mita in stare poezije povezala v nekakšno sklenjeno *praobljiko* — povsem v smislu grimmovske mitologije. Tako je bil pravljici, kot pravi Adolf Spamer, vcepljen — predvsem z Wilhelmom — duh in stil romantične poezije; dolga, ne zmeraj pregledna pot je vodila od posnetka slišane in pisno sporočenega pa do tiskane inačice v »umetelno izbrušenem ljudskem tonu«.²⁸ Njima se s tem ni zdela prekoračena meja zveste obnovitve, kar sta tako grajala pri Arnimu in Brentanu in njunih dopesnjevanjih zbranih ljudskih pesmi.

Kar se tiče jezika Grimmovih pravljic, ta ni določil samo stiliziranega tipa nemške bralne pravljice. Učinkoval je nasploh na meščansko rabo jezika od 19. stoletja naprej. S presenečenjem ugotovimo v Kluge/Götzovem **Etymologischem Wörterbuch** (Etimološkem slovarju), da je pomanjševalno obliko »Märlein« nadomestila (oblika) »Märchen« šele v 18. stoletju s prevlado srednjenemških snovi in da sta brata Grimm, ki sta utrdila rabo besede v nemškem jeziku. S tem se odpre nova perspektiva za uporabo te besede v meščanskem pogovornem jeziku in vse sestavljenke z besedo *pravljica* prejmejo nov kulturnozgodovinski pomen, ki je povezan z bratoma Grimm: vsi pravljичni principi in princeze dekliskih in ljubezenskih romanov (Backfisch- und Loreromane), pa tudi časopis *BILD* s svojimi pravljичnimi porokami od Beatrix do Diane — vsa pravljичna presenečenja v obliki okrasnih predmetov za prijateljico ali soprogo kot pravljичno ženo, vse do pravljичno lepe počitniške dežele — vse to se dviguje iz pravljичnih globin naše prav nič pravljичne sedanjosti.

Brata Grimm sta torej s pravljicami in z vsem, kar je z njimi povezano, vnesla v rabo nemškega jezika pojme, s katerimi ta raba opiše svet želja in sanj tudi za odrasle, pomenjuje brezmejno hrepenenje in obenem nastanitev v neki pravljичni deželi — onstran meja možne izpolnitve.

Te učinke sta brata Grimm pri svoji prvi izdaji pravljic komaj kaj slutila.

Ciljna skupina *otroci* je prišla šele pozneje v obzorje avtorjev in Jacob je ob prvem natisu še pisal:

»Pravljичna knjiga sploh ni pisana za otroke, toda ugaja tudi njim in to me zelo veseli.«²⁹ Šele od drugega natisa naprej je mislil predvsem Wilhelm na otroško knjigo — in sicer z *očiščeno* malo izdajo. Pri tem so morda igrali določeno vlogo tudi lastni otroški spomini. Tako piše Jacob leta 1826, ko se spominja otroštva v kraju Steinau in lepe hiše, okroglega stolpa s kamnitimi zavitimi stopnicami, velikega vrta z uto in kamnito mizo, ob kateri je poleti sedela mati in kjer so bratje verjetno slišali svoje prve pravljice, in na pravljico o gospe Füchsin:

²⁷ Lüthi, Max, n. n. m., str. 59.

²⁸ Spamer, Adolf: *Volkskunde*. (Narodopisje). V: *Germanische Philologie. Festschrift für O. Behaghel*. Heidelberg 1934, str. 445.

²⁹ Lüthi, Max, n. n. m., str. 59.

Da ging die Katz die Tripp die Trapp,
Da schlug die Tür die Klipp die Klapp,
Frau Füchsin, sind Sie da?
Ach ja, mein Kätzchen, ja!⁷

»Tako pogosto sem si z zadovoljstvom zamišljal trkanje snubcev in tekanje dekel sem ter tja po stopniščih in rdeče objokane oči gospe Füchsin.«³⁰

Tu je nagovorjena nova misel, ki označuje to zbirko pravljic: imenuje se »Otroške in hišne pravljice«, torej je še posebej usmerjena k otrokom in zato se zdaj zastavlja vprašanje o njeni socialnozgodovinski umeščenosti. Meščanska doba, v njenem bidermajerskem družinskem svetu je dobil otrok svojo veljavo, je nudila plodna tla. Tu so oživele pravljичne figure, oskrbele snov za gledališke igre, spevoigre in celo opero, dale priložnost industriji sladkarij za *pristine* hišice Janka in Metke iz popernjaka.³¹ Pravljice naj bi bile napisane za mlado in staro, tako sta hotela brata, samo za pretirano izobražene ne, ki zaničujejo take stvari. Tako so pravljice postale za bidermajersko družino ljudska in hišna knjiga in njihov uspeh je kar najbolj tesno povezan s socialno zgodovino družine v 19. stoletju.³¹

Duhovno obdobje romantike so uvedle, obdajale in spremljale odločilne premene na socialnem in gospodarskem področju.

Industrializacija 18. in 19. stoletja je potekala v postopnem procesu, ki se je navzven izražal predvsem v ureditvi tovarn in proizvodnih hal. Tako se je telesno delo iz hiše premestilo v tovarne. To pa je privedlo do ločitve med področjem dela in področjem bivanja in s tem do odločilno nove oblike življenja v industrijskem času. S to ločitvijo, povezano z delovnim časom, ki je bil z urami natančno omejen, pa nima opraviti samo rastoč krog tovarniških delavcev, njihovih žena in otrok. Z njo imajo opraviti skoraj vsi krogi zaposlenih nasploh: podjetniki, upravni funkcionarji, tehnični in trgovski nameščenci, pa tudi državni uradniki, nameščenci v javnih službah in uslužnostnih poklicih. Razkroj »celotne hiše« kot bivalne in delovne enote, kot produkcijskega mesta družine, ki skupaj gospodariti in stanuje, je bil s tem zapečaten. Samo na podeželju je ob predpostavkah kmečkega gospodarstva živela naprej stara kompleksna oblika družine.

Na kulturnem področju so imele te spremembe še zlasti jasen učinek med meščanstvom. Prišlo je do nove situacije za vlogo žene in matere.³² V stari

³⁰ Navedeno po Praesent, Wilhelm: **Märchenhaus des deutschen Volkes** (Pravljичna hiša — Hiša pravljic nemškega ljudstva). Kassel 1957, str. 51 n.

³¹ Weber-Kellermann, Ingeborg: **Die deutsche Familie. Versuch einer Socialgeschichte** (Nemška družina. Poskus socialne zgodovine). Frankfurt/M³1984, str. 97 nn. Ista: **Die Familie**. Frankfurt/M³1984, str. 138 n.

³² Ista: **Frauenleben**, n. n. m., str. 44 nn.

⁷ Muca je stopala trip, trip,
Vrata so tlesknila klip, klip.
Ali ste tu, gospa Lisica?
O, da, mucica moja, da!

Verzi so vzeti iz neprevedene pravljice **Die Hochzeit der Frau Füchsin**. Prva pravljica (OHP 38).

³⁸ Popernjak — škofjeloški mali kruhek. V knjigi **Slovenske narodne jedi**, ki jo je izdal Centralni zavod za napredek gospodinjstva v Ljubljani leta 1983, ima recept zanj številko 483.

gospodinjski družini je bila na primer gospa mojstrica odločilno integrirana v njeno gospodarsko ureditev glede na delitev dela. Zdaj je pa njeno področje funkcij bilo deležno velike redukcije zaradi ločitve delovnega mesta od mesta bivanja. Meščansko gospodinjo so zrinili v lasten, vase zaprt dom.

Trije veliki K-ji: Kirche (cerkev) — Küche (kuhinja) — Kinder (otroci), ki so jih slavili in grajali kot življenjski svet meščanske žene, se začenjajo tu, v zgodnjem 19. stoletju. Meščanska jedrna družina je bila rojena. Marsikaj je vplivalo na podobo meščanske družine, ki je od 19. stoletja naprej tako zelo obarvala družbeno življenje. Najprej je šlo za nove gospodarske razmere. Odtegnjena poklicnemu in političnemu življenjskemu svetu svojega moža se je žena posvetila hišnim poslom. Kot posledica njene hišne umaknjenosti in njene rastoče nesamostojnosti (Entmündigung) v javnem življenju je prišlo pri izravnavi do nepričakovanega sentimentalnega zapolnjevanja znotraj družinskega področja, ki je nato odločilno odlikovalo in (karakteriziralo) bidermajer. Misli o zakonu kot duhovni in čustveni skupnosti, družini kot mestu za vzgojo ljudi v socialna bitja so bile produkt te dobe — tudi odkritje otroštva kot posebnega statusa. Iz te podlage je zrasla vodilna podoba 19. stoletja o meščanski družini kot dobro stoječi mali družini, v kateri oče določa družbeni položaj, mati oblikuje domačnost, oba pa sta združena v zakonski ljubezni in z interesom, da vzgajata posrečene otroke. — Ta vodilna podoba je postajala vedno bolj mogočna, vedno bolj fiksilirana in statična z razcvetom nosilnega sloja meščanstva in s krepitvijo udeleženosti cerkve pri njenem oblikovanju.

Ob očetu — pater familias —, ki je bil opremljen z vsemi patriarhalnimi in skrbniškimi (vormundschaftlich) pravicami in je izven hiše opravljal poklic in pridobival denar, je na nasprotnem polu obvladovala položaj ob hišnem ognjišču in v otroški izbi mati, pohlevna gospodinja. Nastala je udobna bidermajerska stanovanjska kultura; pojavil se je »otroški kot« — oznaka, ki po svojem dvocepem pomenu izvira iz tega časa: »dober otroški kot« kot sinonim za razredno specifično dobro vzgojo — pa tudi za otroško sobo kot kraljestvo otroka z njegovimi igrami in njegovimi tipičnimi otroškimi zaposlitvami. Na takšnem pojmu lahko razberemo povsem novo razumevanje osebnosti otroka.³²

Šele v poznem 18. stoletju in na začetku 19. stoletja se je prebudil javni čut odgovornosti, ne samo glede vzgoje temveč tudi glede izobraževanja otrok. Razširitev družinskega območja čustev na razmerje starši — otrok je bila pozitiven rezultat kontrakcije na meščansko jedrno družino, na izoblikovanje znotrajdružinskega življenjskega sveta. Sledil ji je vzpon produkcije igrač in »iznajdba« anonimnih prinašalcev daril, kakršna sta dedek Mraz in velikonočni zajec.

Samo s pomočjo socialnozgodovinske interpretacije lahko razumemo fenomen OHP, zgodovino njihovega nastanka in odmevnosti. Prepesnitveni čudež, ki ga je Wilhelm sproduciral iz pravljicnih surovin, in njegov izjemni uspeh nista oprta samo na njegovo umetniško kakovost temveč tudi na njegovo socialnozgodovinsko ozadje. Meščanska doba, v njenem bidermajerskem družinskem svetu je otrok kot samosvoje bitje prišel do veljave, je bila plodna podlaga za pravljicne knjige bratov Grimm. Zmagoviti pohod Otroških in hišnih pravljič je bil mogoč samo zato, ker so otroške izbe meščanskih hiš oblikovale voljni in navdušeni krog odjemalcev. V stoletju meščanskega družin-

³² *Ista: Die Kindheit (Otroštvo). Frankfurt/M 1979.*

skega čuta so OHP rabile kot knjiga za prebiranje materi in stari materi in kot čtivo za otroke same. Samo s pomočjo takega meščanskega kroga konsumentov lahko razložimo izjemno visoke naklade in internacionalno razširjenost. Iz naključnega gradiva iz izročila sta brata oblikovala harmonično celoto Otroških in hišnih pravljic in proizvedla delo, ki je — meščansko in nemško obenem — povsem zadelo znanstveni in čustveni okus svojega časa. Meščanski prostor identifikacije se je tesno prilagal nacionalnemu načinu mišljenja in nemški ljudskosti, prav to pa so videli najbolj točno vsebovano v Grimmovih Otroških in hišnih pravljicah.

Tu se sklene krog. Z dvomom o *pranemškem* ali celo *pristno hessenskem* karakterju zbirke se povezuje občudovanje genialnih osebnosti obeh bratov. Otroške in hišne pravljice torej nikakor niso bile zgodbe iz predilnih izb in kmečka zabava. Bile so bralne pravljice za meščanskega otroka. V tem duhu je Wilhelm Grimm leta 1844 uvedel 6. natis knjige pravljic:

»Seid ihr artig und hübsch stille,
so geschieht auch euer Wille..
Jedes setzt sich in die Ecke.
Aus dem Buch mit roter Decke
werden Märchen vorgelesen:
lauter wunderliche Wesen
sehst ihr da vor euch springen,
grün und goldene Vogel singen,
Zwergen kommen aus den Ferdern,
Riesen schreiten aus den Wäldern,
Hexen mit den langen Nasen,
fürchterliche alte Basen;
guten Kindern scheint die Sonne,
und es endigt sich mit Wonne!«⁹

Prevedla Igor Kramberger in Snežana Štabi, junij 1986

⁹ Bodite pridni in lepo tiho,
pa se bo izpolnilo vaše hotenje.
Vsakdo naj sede v svoj kot.
Iz knjige rdeče ovite
bomo pravljice prebirali:
glejte, sama čudna bitja
poplesujejo pred vami,
zeleni in zlati ptiči pojejo,
palčki prihajajo s polj,
velikani korakajo iz gozdov,
čarovnice z dolgimi nosovi,
grozotne stare botrice;
dobrim otrokom sije sonce
in vse se blaženo konča!

Zusammenfassung

DIE KINDER- UND HAUSMÄRCHEN DER BRÜDER GRIMM

Vom »uralten Mythos« zum Kinderbuch

In ihrem Beitrag stellt die Verfasserin im ersten Teil die Entstehungsgeschichte der Märchensammlung der Brüder Grimm und im zweiten dann die sozialgeschichtliche Einbettung dieser Sammlung in die biedermeierliche Lebenswelt dar.

Im Hauptzügen wird über die Intentionsumwandlungen, die für die Vervollkommnungsarbeit der Brüder Grimm feststellbar sind, erzählt und es wird das Verhältnis der Brüder zu den Freunden, die Anreger für ihre Sammeltätigkeit waren, und zu den stilistischen und inhaltlichen Vorbildern umrissen. Besonderes Augenmerk wird den Gewährsleuten der Brüder Grimm, den Erzählerinnen der Märchen, gewidmet, dabei wird ihre hugenottische Entstammung betont.

Im Schlußteil beschreibt die Verfasserin die Entstehung der Kinderstube samt der besonderen Lebenswelt der Kinder innerhalb der bürgerlichen Lebensweise. Dieser Hintergrund läßt die große Wirkung und Verbreitung der Kinder- und Hausmärchen besser verstehen. Sie betont, daß es sich hier um die Lese- und keine Volksmärchen handelt.

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...

Ob odneta ... pater familias ... in skici ... družinski ...